

Virgil Gheorghiu

Un muzician genial
George Enescu

Biografie romanțată

Ediție de
dr. **Ilinca Dumitrescu**

GRAFOART
2025

Despre ținutul copilăriei lui George Enescu

Se vede că așa a lăsat Dumnezeu, ca Moldova de Sus, Botoșanii, Iașii, Dorohoiul să izvorască neamului nostru oameni cu cel mai fierbinte har divin, așa cum au fost Eminescu, Creangă, precum și minunata făptură de geniu despre care voi scrie în cartea de față, George Enescu, fecior al Țării de Miazănoapte.

Acolo, în nordul Moldovei, cu toamne cețoase și veri molcome, unde zărilor albastre ale Dorohoiului se odihnesc pe dealuri joase, a văzut lumina copilul sortit să limpezească glasurile de Babel ale veacului nostru muzical.

Acolo, în imperiul de îngânare a orizontului cu potolitele coline, între jocurile vântului aprig și clinchetul cristalin al săniilor, și-a irosit hârjoanele fiul de basm al cântecului românesc.

În livezile de nord, Enescu a tresărit la întâiul zbor de albină și a ascultat murmurul de taină al ierbii. Acuma să ne întoarcem în timp până departe, într-un început blagoslovit al Țării, când nevoile și amarul trecutului crâncen se mai ostoiseră. De la un capăt la altul al pământului nostru bătrânesc se auzea parcă un răsuflăt de ușurare. Suntem prin anul Domnului 1881,

„Casa George Enescu”

E bine ca înainte de a intra într-un sanctuar să fii pregătit pentru revelație și rugăciune. Cu aceeași sfială ne apropiem de zona misterului, de câmpul magnetic al vieții lui Enescu, de locul unde dânsul a strâns ca într-un stăvilar torențele năvalnice ale bucuriei, ale iubirii de familie și mireasma dulce a singurătății. Ca să întârziem parcă marea clipă a apropierii, vom defini în vagul geografic al unui pomelnic de sate poziția Livenilor, pentru cine ar avea lăudabila dorință de a porni într-acolo.

Satul Livenii-Vârnavului se mărginește spre miazănoapte cu Ibănești și Cristinești, cu Arborea la răsărit, Cracalia la sud și Popeni la apus. Până la casa lui George Enescu se desprinde un drum în coborâș, din sat. Drumul nu-i singur. Îi stau de strajă în dreapta și stânga salcâmi cu stăruitoare mireasmă. După o cotitură dai cu ochii de o curte fără nicio îngrădire pe de margini. Nu vezi decât niște șanțuri vechi. În fața casei zărești iarăși salcâmi și trei nuci bătrâni. Tocmai în fund, înconjurată tot de salcâmi, se află grădina casei. Locuința are, după vechiul obicei românesc și ortodox, intrarea principală spre răsăritul soarelui. De-o parte și de alta a ușii, cele două ferestre. Au gratii de fier, că prin acea vreme mișunau pădurile de tâlhari fără milă. Acoperișul casei își mai ține încă șindrila. Ceea ce ochiul nostru

Ivirea pe lume a geniului

Se îndestulaseră hambarele gospodăriei lui Costache Enescu. Vara fusese peste măsură de îmbelșugată. Grâul secerat și trecut la batoză risipise munți de pleavă jucăușă în vântul dulce al lunii iulie. Acum trecuse și grija lanurilor. Țăranii intraseră în august mulțumiți.

– Cu pâinea am scăpat bine, își zâmbeau parcă din ochi când se întâlneau. De-amu' să vedem ce-o da Domnul cu păpușoiul, că de arătos n-avem ce ne plânge până acuma. E înalt cât omul și de prășit, nu ne-am lăsat pe trândăvie.

– Ia-n nu vă mai lăudați, că v-a cădea de pe cap cea căciulă, intra în vorbă câte un bătrân mai mehenghi¹¹. Ce credeți că știe și face omul de-a putere-a hi!? Ia, mai nimic. Se trudește de-i iese sufletul din gură, umblă și pe brânci să ajungă la capăt și, când colo, la ceasul socotelii și număratului bobocilor, vine câte-o mânie de Sus, de praful s-alege de munculița lui. Apoi mai spuneți că nu-i așa.

– De, că anul aista nu ne-o fost rău, moșule.

¹¹ *mehéngi* (reg., inv.) - șiret, șmecher; isteț; abil; glumeț, poznaș.

Jocurile, firea copilului Enescu și grijile mamei

Semnele de sănătate arătate de mic, de la supt, deveneau din zi în zi mai vizibile. De dimineață până seara, suptul laptelui era necurmat. Prinsese o putere de Făt din basme. Gheorghe avea o față rumenă și albă, și împrăștia o voioșie contagioasă. Ochii îi scăpărau de deșteptăciune. Cuprindeau în ei și întrebare și răspuns. Înțelegea fără explicații îndelungate; zbenguiala fără noimă a celorlalți copii, Gheorghe nu o practica. Tăvăliri, țipete nemotivate, stricarea mobilelor, spartul vaselor de flori și al demontării jucăriilor nu intrau în felul de a fi al copilului cel minunat. Gheorghe era un fiu cuminte, fără să facă parte din categoria decolorată a copiilor timizi care se ascund prin colțuri de teama conflictelor cu viața și cu lucrurile. Și el se juca bucuros. Avea chiar și o păpușă frumoasă, cumpărată de la târg, care închidea din ochi când o așezai întinsă și-i deschidea cu gene lungi la ridicarea în picioare. Gheorghe mai mult „supraveghea” păpușa decât se contopea cu ziua ei leneșă. Mama, alături pe covor, ține tovarășie micului Gheorghe. Deasupra crivaturilor²¹, prinse în cui, jocul Doamnei Maria și al

²¹ *crivat* (reg., înv.) – pat.

Întâii profesori

Simțind patima fiului pentru vioară, de când cu scripca de șindrilă și mai ales de când îl tot vede căznindu-se ceas cu ceas în descoperirea cântecelor tot mai exacte sub arcuș, boierul Enescu ia o hotărâre care se și împlinește: îi va aduce un dascăl, un îndrumător la studiile de vioară. În sat la Cracalia n-ar fi fost nimeni să-i arate lui Gheorghe întâile semne muzicale. După multă izbeliște și chibzuire, Costache Enescu se repede până la Dorohoi și, tot întrebând, tot căutând, află de un lăutar cu mare faimă pe acolo, care se zicea că știe să dea lecții. Boierul îl aduce cu droșca lui la curte și îi dă copilul pe mână. Pe acest nou și întâi profesor de vioară îl chema Neculai Chioru'. Lăutarul cel vestit nu a făcut prea multe drumuri până la Cracalia. După vreo câteva săptămâni, băiatul rămâne fără profesor, pentru simplul motiv că Neculai Chioru' își epuizase tot bagajul lui de cunoștințe. Erau cunoștințele lui Neculai Chioru' puține, sau Gheorghe cel minunat învăța în prea scurt timp? Înclinăm a crede că inteligența copilului era atât de vie, încât chiar dascălii renumiți s-ar fi simțit încurcați înaintea unei atât de extraordinare puteri de pătrundere și asimilare a meșteșugului vioristic. Așa că bietul lăutar dorohoian fu obligat să-și curme

O mică dramă din care aflăm firea copilului

Căpitanul Manoliu vine până lângă Gheorghe, îi ia bărbia în mâini și îl dezmiardă, apoi i-o răsuțește între degete, cam prea protector. Copilul a fost șfichiuit până în inimă. Gestul acesta i se pare o desconsiderație, o înjosire. Deși mâna căpitanului Manoliu voia să arate simpatie atunci când a cuprins obrazul muzicantului, ea nu a declanșat decât revolta că purtarea se adresa unui copil care trebuia ocrotit, unui băiețel cuminte și fără valoare. Gheorghe e ferm decis să pedepsească pe temerarul protector. Deși regretă, se execută. Copilul își întoarse dințișorii spre mâna căpitanului Manoliu și îi înfige adânc în carne. Căpitanul, surprins, derutat de atitudinea copilului, își retrage mâna îndurerată. Cu „onoarea spălată”, cum se spune în limbajul oamenilor maturi, Gheorghe s-a liniștit, deși ofensa mai stăruie încă în sufletul lui. În felul lui, s-a răzbunat. Căpitanul Manoliu e foarte indispus de purtarea stranie a copilului. Se uită când la lumea dimprejurul lui, când la copil, tamponându-și locul mușcat cu batista.

– Vai, dar ce sălbatec copil! exclamă el.

Căpitanul Manoliu nu a uitat toată viața lui ieșirea violentă a lui Gheorghe Enescu, violență prin care muzicianul își afirmă existența unui orgoliu care nu poate fi îmblânzit și a unei dorințe de a se egala cu oamenii în vârstă.

Sfaturi familiale

Copilul cel de cinci ani, scăpat de urgie și blestem prin rugăciunile mamei, se împlinea la trup și țița de sănătate. Era în afară de orice pericol. Era de ajuns să te uiți la el, ca să-ți dai seama că Jorjac cel dăruit de Dumnezeu înfruntă nu numai moartea, dar și viața. Ochii ageri, sclipitori, arătau o flacără nestinsă. Fruntea mare, trăsături regulate, o gură arcuită, trădau noblețea sufletească. În pantalonași de catifea, cu guleraș alb la gât, părea desprins din lumea galantă a balurilor „rococo”. Dar Jorjac era departe de acele odrasle palide, crescute în puf și giugiulit. O robustețe roditoare îi ceteei pe față. Se juca totuși ca și mai înainte, bucuros de a respira, de a alerga, de a culege poame, de a privi grădina, câmpul, lanurile. Uneori lua vioara și se lăsa dus de voia gândului și a degetelor, fără niciun control, ca într-o beție de sunete. Se simțea furat de ele; uita tot ce îl înconjoară. I se părea că plutește. „Am aripi”, își spunea. „Ce departe e lumea...”. Lui Jorjac îi cresc tot mai largi aripile. E sus, desprins de pământ. S-a făcut palid. Apoi încet, se reîntoarce. Aceste ascensiuni îl încântă și le practică zilnic. Nu-l oboseau, așa cum dervișii rotitori capătă extazul prin învârtire, Jorjac suit pe sunete găsește cerul, lumina. Trezit din misterioasele înălțări,

A doua călătorie la Iași

George se adâncea tot mai mult în universul magic al fantasmelor sonore. Din săptămână în săptămână, singurătatea îl fermeca. Vioara își deschidea darurile de Pandoră. Măinile îl ascultau. Devenise atât de pătrunzător al tainelor, încât de multe ori schimba, cu digitația lui mai convenabilă, digitația din metodă. Câte lucruri nu observa copilul genial că în caietele cu exerciții sunt nefolositoare! Avea o intuiție precisă a greutateii dintr-o piesă. O afla, o concentra într-un singur exercițiu special și trecea obstacolul. După ce venea de la școală și mânca, neodihnit, punea mâna pe vioară. Avea o energie fără seamăn și o pasiune mistuitoare de lucru, care înteteau ca un vânt prielnic flacăra progresului și a desăvârșirii. Cu cartea pe genunchi, tatăl asculta zâmbind în jilț, în fața Doamnei Maria. Când doamna își ridica ochii, avea privirile împăienjenite de mulțumire, Se auzeau din odaia de alături, în afară de studiile uscate, lemnoase, câte o melodie ca un colț albastru de cer văratec. Feciorul știa, hoțomanul, și cum să facă bucurie părintelui. Acesta, de când fiul lui se dedase cu trageră de inimă la vioară și mergea iureș spre măiestrie, o cam stinchise⁴⁴ cu cântatul de fiecare seară,

⁴⁴ a *stinchi* (reg.) – a înceta, a conteni.

Pregătiri de mare drum

La conacul Enescu e zbućium, casa întoarsă pe dos. Cămara e răscolită, geamantanele scuturate în curte. Slugile se întreabă pentru ce atâta pregătire. Costache Livan, cel care-i face mingi din păr de cal lui George, oftează. El știe cauza. El a informat satul întreg că băiatul boierului pleacă să învețe scripca în „străinătăți”. Acum, când e pe cale să se despartă de ei, țăraniil îndrăgesc și mai mult pe copil. Și-l amintesc cum mergea în droșcă pe moșie, cum vorbea deschis cu fiecare, cum îi întreba de necazuri, parcă ar fi fost chiar boierul... George făcea ceea ce vedea. Strângea mâna sătenilor și le dădea câte un ban să-și cumpere tutun. Țăraniil și-l mai amintesc cum, în fapt de seară, George o pornea de-a lungul gârlei, tăcut, ascultând șopotul apei. Se oprea în loc și ai fi spus că în clipa aceea a uitat de toate lucrurile pământului.

– Semnele omului se cunosc de când îi țânc –, spuneau bătrânii satului. Băiatul lui conu' Costache are darul aista al cântecului. De câte ori nu l-am întâlnit pe imașuri...–, adăugau văcarii.

– Ascultă mugetul vitelor.

– D-apoi noi nu-l întâlneam prin pădure, unde era numai urechi, după piuit de păsări? –, intrau în vorbă femeile.

Sprijin regal

Vestea despre omul deosebit se duce ca raza lucitoare a pietrei scumpe. De la Iași, prin cunoscuți, prin rude, prin invitații care-l auziseră pe genialul copil al Livenilor, faima violonistului se întinde și hăt-departe spre Muntenia, până la București. Trecuseră mulți ani zadarnici peste muzica noastră. Aveam prin toate unghiurile țării fel de fel de maestri, pregătiți, sânguincioși, interesanți, promițători. Fiecare dispunea de un propriu vocabular estetic, împrumutat sau contrafăcut, unul mai original decât altul. Trăiam la 1894 acea perioadă premergătoare marilor prefaceri artistice. Literatura se sublimase în Eminescu, Luceafărul destinului nostru poetic. Muzica singură era vitregită de un Messia al ei. Încordarea unei așteptări fabuloase plutea în aer. Suprasaturația cu muzică lejeră de operetă și vodevil francez cerea ori o pauză, ori o limpezire. Enescu apare tocmai în acest spațiu de timp supraîncărcat de producții mediocre și artă imitată. Ceea ce convinsese deocamdată că Enescu are o valoare reală, nu era atât faima despre cântul său violonistic, cât faptul că în străinătate se remarcase atât de timpuriu, căpătând cele mai rare încoronări muzicale. Cazul era stingher. Nu se mai întâmplase nimănui o asemenea victorie. Privirile țării, ca atrase de un magnet, se îndreptară dintr-odată spre copilul dorohoian,

Concertul de la 1895

Sprijinul Reginei Carmen Sylva era definitiv. Regina înțelesese geniul lui George Enescu și dorea să-l afirme în fața întregului neam românesc. Violonistul cel tânăr pregătește un concert care urma să fie dat la Ateneul Român. La audițiile de la Palat, asistasese de foarte multe ori și Regele Carol I, rămânând fermecat de măiestria muzicianului. George Enescu îi fusese și prezentat. Cu toată protecția și dragostea manifestată, Regele Carol I, un monarh cu prestigiu, nu voia să își afișeze simpatia în public pentru violonist și de aceea, la concertul de la 1895, din luna mai, nu dorește să ia parte. Carmen Sylva stăruie totuși. Până la urmă, Carol I primește să asiste la audiție.

Costache Enescu îl însoțește pe George peste tot, pentru că nimic pe lume nu poate înlocui dragostea părintească. Înainte de concert, Costache Enescu dă o telegramă la Mihăileni fratelui său, preotul Enescu, prin care îi cere să vină în București. Îl mai roagă s-o aducă și pe mama muzicianului. Telegrama sună cam astfel: „Nicule, ad-o pe Marghiolița și veniți îndată.”

A treia zi au sosit, Doamna Maria și preotul Enescu. Cum nu aveau nicio rudă și nicio cunoștință în Capitala țării, au mas la hotel. Concertul lui George Enescu era important și prin faptul că el urma să execute în primă audiție *Poema Română*,

În privința vieții materiale, credem că Enescu a fost scutit, atât la Paris, cât și la Viena, de îngrozitoarele și uluitoarele privațiuni ale artiștilor. Foamea, frigul, chestiunile plictisitoare ale chiriei, ale hainelor, ghetelor, spălatului, notelor de muzică, atâtea și atâtea exigențe inerente confortului cotidian au rămas străine lui George Enescu. Bursa și adăugirea de bani trimiși de acasă au asigurat artistului român o viață lipsită de griji. Sunt totuși unii muzicieni români care susțin că Enescu s-a găsit la

Enescu la vârsta de 20 de ani

strâmtoare de multe ori în capitala Franței, fiind nevoit, pentru a se descurca de datorii, să scrie valsuri banale pentru orchestră. Noi credem că acești domni nu sunt prea bine informați și răspândesc zvonuri de natura aceasta spre a convinge pe unii camarazi de compoziție că nu e o rușine să scrii muzică ușoară. Credem și noi că nu e rușine, dar pentru demonstrația aceasta nu e nevoie să-l amesteci pe George Enescu. Chiar dacă lucrurile ar fi dovedite altfel, nu e mai bine să-l știm pe marele nostru muzician departe de mizerii, altfel decât pleiada de flămânzi romantici, acriți de necazuri și intrigi? În mintea noastră, Enescu trebuie să rămână un olimpian, un muzician pur, aristocrat, dincolo de meschinării și dureri mărunte.

Orașele Apusului au zi de sărbătoare când Enescu e solist al simfonicelelor: *Concertele* de Beethoven, Brahms, Bruch, Paganini, *Poemul* de Chausson, niciun violonist nu le cântă ca dânsul de expresiv, în stilul propriu al compozitorului. Thibaud, Kreisler, cu toată virtuozitatea și flacăra lor pasională, nu pot să se apropie de adâncă pătrundere în intimul caracter al operei cântate, ca muzicianul român. Ca și figura maestrului, cântecul lui arată o mare seninătate, o lumină de împăcare, un pact deplin între vis și realizare. Tot secretul

Enescu la vârsta de 22 de ani

interpretării violonistului rezidă poate în perfectul echilibru dintre mijloacele de execuție și puterea sufletească, misterios impuls care își caută formă...

Anii trec, cu lauri mulți adunați pe fruntea artistului. Parisul devine orașul marii consacrări, locul unde se simte liniștit, pentru că e aproape de muzicienii care i-au dăruit știința lor. Stă departe de frământările muzicale ale țării, a luat de acasă numai cântecul și dragostea de părinți, prefăcând în artă aceste înfiorări și răspândind-o în lume. A fugit de titlul „șef de școală”, lăsând altor muzicieni români locali această misiune de atâtea ori contestată și comentată. Credem că Enescu, nerămânând în țară, a slujit prestigiului nostru muzical înfinit mai mult, punând

„Aspasia”

Încleștat de munca cotidiană, George Enescu trăiește într-o ideală asceză sonoră. E departe de freământul vulgar, de cancanurile artistice, de patimile ajungerii la posturi de conducere muzicală. Existența geniului din Liveni e transparentă, fără ascunzișuri provocatoare de legendă: concert și odaia de studiu. Străbate lumea, e purtat din triumf în triumf. De pretutindeni îl asaltează invitațiile ca să conducă orchestrele simfonice. Parizienii sunt cuprinși de o nebunie ovațională când animă formațiile simfonice *Colonne*, *Lamoureux*. Din Franța, trece sub soare mediteraneean, la Monte Carlo, în țara tulipelor, la Amsterdam, în patria pinilor, la Roma. Lasă în fiecare metropolă amintirea unui artist prodigios care a trecut pe acolo. Onorurile, aplauzele îl mișcă, dar nu-i zdruncină modestia și dragostea de țară. Dorul de plaiul românesc, de târle și simplități rustice îl aduce întotdeauna îndărăt acasă. Niciun angajament, fie dânsul cât de bine plătit, nu-i poate ucide iubirea de țară. Un alean mistuitor îl consumă și-l îndeamnă să vină de peste mări și țări, să mai audă o dată graiul feciorilor și al ciobanilor, să mai vadă înfloritele îi românești, sumanele, fecioarele prispelor, carele de fân scârțâind în faptul serii. La New York i se oferă postul de director muzical la *Metropolitan House*. Refuză să fie conducător al Operei

Enescu și Caudella

După cum știm din paginile trecute și după cum George Enescu a afirmat de nenumărate ori, Eduard Caudella nu a fost niciun ceas profesorul maestrului... Într-un interviu acordat preotului Hodoroabă la Iași, cu ocazia concertelor memorabile din anul 1927, iată ce răspunde George Enescu la întrebarea:

– Ce datorați lui Caudella?

– Îi datorez recunoașterea talentului, încurajarea și faptul că a sfătuit pe tatăl meu să mă ducă neapărat în străinătate.

– Nu ați avut niciun dascăl român?

– Nu. Singurul care ar fi fost în stare să-mi dea lecții era Eduard Caudella, dar el m-a trimis în străinătate.

Să ascultăm acum unele păreri ale lui Caudella despre George Enescu, desprinse din memoriile profesorului ieșean. Memoriile acestea, nu știm dacă până astăzi au văzut lumina tiparului. Fragmentul reprodus aici se găsește în broșura preotului Hodoroabă: *George Enescu* („Viața Românească”, 1927).

„În luna mai 1921, a venit iară, după doi ani de absență, marele și ilustrul nostru maestru George Enescu și a dat patru concerte ca violonist, și a condus orchestra simfonică *George Enescu*, la un concert unde s-a executat *Simfonia Eroica* de

Despre curtea din Cracalia și exproprierea ei

Costache Enescu nu fusese proprietar la Cracalia. Curtea și pământurile roditoare aparțineau unui mare bogătaș din Botoșani, Sofian, proprietar care nu mai știa nici el câtă avere are. Între moșiile sale figurau: Pilipăuți, Havărna, Zosin, iar în orașul Botoșani avea o grămadă de case. Casa din Cracalia intra, după testamentul făcut de bogătaș, între cele destinate „Institutului Sofian”. Prin exproprierea din 1919, pământul din împrejurimile curții trece la țărani. Curtea și încă cincisprezece hectare scapă de expropriere, dar încap pe mâna unui om fără scrupule.

Enescu la vârsta de 28 de ani

Urmele trecutului

Cu toată încordarea cotidiană asupra viorii, portativelor, pianului, orchestrei, George Enescu nu a devenit un om dur, al activității practice. Sensibilitatea lui a rămas intactă, ca a unui copil. Reține orice impresie, transformând-o, după un îndelungat control afectiv, în muzică. Tot ceea ce îi amintește de viața Livenilor, Cracalici, de părinți, neamuri și profesori, îl interesează și se înclină înaintea amintirii cu pioșenie. Enescu și-ar fi păstrat și jucăriile dacă le-ar fi găsit pe undeva prin podul casei. Sufletul maestrului e al unui poet duios. Câteodată, în simplitatea lui tradițională, are naivități de provincial. Vioara cumpărată de tatăl său, după întâmplarea cu scripca de șindrilă, o păstrează cu mare grijă într-un cufăr, ascunsă. Poate că atunci când nimeni nu-l vede, așa cum Beethoven scotea portretul Giuliettei Guicciardi de sub un dulap și-l contempla, maestrul deschide sîpetul bătrân și contemplă vioara cu care a cântat de l-a uimit pe Eduard Caudella. Universul copilăriei îi apare limpede; brazdă și melodie, dragoste familială, frăție cu Natura. O idilă romantică, palidă, cu final nedeslușit, în culoarea ideală a sfârșitului de veac. Vioara mică îi aduce înaintea cortegiului întregii lui familii: Doamna Maria, numai credință și grijă de fecior, Costache Enescu, dus pe coclauri, cu miros reavăn de

Actualul Enescu

Îl știm cu toții de la concertele simfonice, de la ședințele de muzică de cameră, de la concertele proprii. Creștetul leonin a crescut parcă în detrimentul corpului, subțiat, purificat. Aplecat tot spre instrumentele orchestrei, Enescu s-a mai încovoiat, iar piciorul în care se sprijină când cântă la violină se depărtează parcă de trup când merge. Aș putea spune – făcând să zâmbească pe maestru – că acestea îi sunt singurele „deformări profesionale”! Poate că încovoierea, felul „adus” din spate când umblă e numai un mod de a se odihni, pentru că la pupitru, dirijorul se îndreaptă dintr-odată, ca un resort. Apare Enescu cel veșnic tânăr, olimpiantul, dinamicul! Te întrebi, când încep aplauzele, dacă încovoierea lui nu e un truc. Maestrul se apleacă respectuos. Fete tinere și băieți cu carnețele fug după muzician, în goană de autografe. Când e „încolțit” de acești nemiloși preinși melomani, Enescu e afabil și răspunde solicitărilor. Apoi trece în cabina Ateneului, la pianul *Gaveau*. Dar poate rămâne singur? Zeci de ochi curioși îl pândesc, zeci de muzicanți vor un cuvânt, o încurajare, un sfat, un concurs, un ajutor. Enescu îi satisface pe toți cu o egală bunăvoință. Se dăruiește într-una. Cântă, repetă, rememorează, aduce-aminte și altora care uită. S-a așezat „Muzica însăși” la pianul *Gaveau*.

Compozitor și interpret

George Enescu, violonistul al cărui ton a subjugat și continuă să farmece întreaga Europă muzicală, nu pune atât de mult preț pe execuția sa. Odată, la maestru acasă, am deschis vorba despre valoarea unui interpret. Din apartamentul său, maestrul venea încet, cu pași fără zgomot, în camera cu pian. E cu o cutie într-o mână, cu vechea cutie dublă căptușită cu pâslă cenușie, în care se găsește o singură vioară, două arcușuri și un bețișor rupt de bătut timpanele. O fi având și bețișorul povestea lui. Mi-e teamă de indiscreții. Viața unui geniu trebuie răscolită atât cât să lumineze opera lui spre a fi înțeleasă. A duce la paroxism detalierea, scormonirea în intimitățile amintirilor, înseamnă a fugi după inedit și senzațional, lucru care e de multe ori de prost gust. Frumoasei *Simfonii domestice* de Richard Strauss (trecând în domeniul compoziției) nu i se reproșează tocmai o prea mare dezvăluire a misterului casnic? Sunt granițe care cer un respect, oricât de mare ar fi ispita. Aș fi voit să-l întreb pe maestru ce crede despre foștii lui colegi de școală, ajunși „capi de școală” prin celelalte țări. Aș fi dorit păreri intime, păreri care ar fi luminat multe erori în care au căzut exagerații noștri admiratori, legați de efemerele „mode muzicale”. Știam însă că maestrul, mărturisind ceea ce crede, ar fi lovit indirect în artiștii discipoli. George

Premiul „George Enescu”

Înființat din inițiativa maestrului, premiul care-i poartă numele se decernează în fiecare an câte unui compozitor român: trecută printr-o comisie, lucrarea prezentată distinsă capătă astfel o valoare care o susține multă vreme în atenția muzicienilor și a melomanilor. Premiul e și consacrat și încurajator. Chiar Premiul III *Enescu* aruncă o aureolă pe fruntea compozitorului care l-a câștigat. An după an, candidații aspiră la acești lauri, și după eventuale căderi, nu se poate ca până la urmă să nu-i câștige. Credem că nicio generozitate nu e prea mare atunci când e vorba să sprijini opera națională și cunoaștem cu toții lipsurile, mizeria unora dintre tinerii creatori muzicali. Puținii, mulții bani reveniți din premii acoperă nevoile, chiar dacă din aceste premieri nu poți cumpăra decât o sută de coli de hârtie de muzică, ori plăți copistul... Chestiunea pecuniară e mai puțin importantă aici, *deoarece artistul cu adevărat chemat creează în orice condiții de viață, ori și le face propice creației.*

Ne întrebăm însă dacă Premiul *Enescu* a fost totdeauna primit de compozitori care au scris muzică românească autentică. Făcând un inventar serios și nefiind furat de prestigiul numelor și al meritelor academice, foarte puțini compozitori români rezistă triajului diferențierii. Majoritatea compozitorilor

La Enescu acasă

S-ar crede că accesul la George Enescu acasă e o favoare căpătată numai de intimitii maestrului. Nimic mai neadevărat. Casa muzicianului e deschisă tuturor, ca o biserică. Astăzi, la vârsta de 63 de ani, Enescu e un om liniștit, după o viață plină de interioare aventuri, de zbugium în turnee și de muncă, tovarășă nedespărțită.

În sfârșit, și-a luat rămas bun de la modestu-i apartament de la „Hotel Bratu” din Calea Griviței, unde cânta de dimineața până seara, controlându-și în oglindă mersul arcușului. Domnița Maruca, prietena Reginei Maria, a trecut din cadrul fantomatic al visului, într-o temeinică și dorită realitate, devenind soția maestrului. Copacul tare, de codru, îndârjit de furtuni, a întâlnit salcia grațioasă...

Iubirea din tinerețe își zvântă aripile la focul căminului. Două suflete aristocrate s-au alăturat, târziu. E o pace deplină, pecetluită de misterul muzicii. Casa actuală a lui George Enescu e un apartament în Strada Lahovari, la numărul 9. Un ascensor te suie la etajul 5. Pe sală, un cuier și un fotoliu; ai impresia că se mută cineva... Suni la o ușă neagră, la apartamentul nr. 40, casa de primire. Maestrul locuiește, se odihnește sau scrie la nr. 41, de unde venea totdeauna când avea repetiții, cu vioara în

Muzica românească și George Enescu

La începutul veacului, în preajma lui 1900, muzica românească era încă în epoca de dibuiri, de aflare a unui stil propriu. Compozitorii noștri luptau din răzputeri să-l separe de al celorlalte popoare, cu care avea multe asemănări. Caracterul particular al muzicii românești străbate însă prin melosul străin. Enescu singur recunoaște că muzica noastră (așa cum era când maestrul și-a formulat părerile) e un amestec de muzică arabă, slavă și ungară, posedând însă o atmosferă proprie negăsită în muzica celorlalte popoare. Desigur, maestrul vorbește de muzica populară, deoarece compozitorii plecați la studii în străinătate scriau ca maeștrii lor de acolo. Enescu afirmă că în Muntenia muzica e mai mult turcească, iar în Moldova mai mult ungurească. Maestrul le numește, cu un termen fericit, „dialecte muzicale”. Din ele s-ar degaja însă o individualitate proprie. Această particularitate specială, savoare găsită la cei mai mari reprezentativi compozitori, Enescu ne spune că a fost remarcată de francezi în lucrările lui, chiar și în cele simfonice. În privința dansurilor, a cântecelor și a doinelor, multe din ele sunt rusești și grecești.

După cum vedem, Enescu dorea cu orice risc, chiar de a-și crea dușmănia între esteticienii și analiștii muzicali, o epurare a

Generozitate

Și fiindcă am vorbit despre d. Dimitrie Cuclin, să pomenim și despre concertul condus de George Enescu, unde maestrul a prezentat și interpretat o simfonie a acestuia la Ateneul Român. Simfonia, de o lungime impresionantă, a necesitat repetiții tot atât de lungi, spre dezolarea „băieților” de la Filarmonică. Date fiind caracterul abstract al lucrării și durata ei de execuție, Enescu nu putea sconta un succes cu ea în fața publicului meloman. Maestrul, serviabil, a făcut abstracție de valoarea simfoniei și a dirijat-o, întâi la repetiția generală, sâmbătă, și a doua zi, duminică dimineața, în fața unor auditori puțini, și fără entuziasm. Înainte de începerea concertului, muzicienii din orchestra Filarmonicii se grupează câte doi-trei la câte o „șuetă”, dacă nu studiază cumva pasajele mai grele din repertoriul zilei. Cum se cânta *Simfonia* d-lui Cuclin, autorul era pe scenă, cu fața plină de cercuri concentrice de zâmbet. D. Cuclin e întotdeauna bun și deschis, după cum l-a caracterizat admirabil un fost elev al său, d-l Theodor Rogalski¹⁰²: un muzician cu sufletul pe buze. D. Cuclin își

¹⁰² **Theodor Rogalski** (1901-1954, Zürich)- compozitor, dirijor, pianist, profesor la Conservatorul din București.

Concerte cu pianiștii români

În războiul actual, Enescu a repetat gestul din războiul trecut: a rămas în țară, înțelegând să sufere alături de poporul nostru. În toate interviurile acordate, maestrul nu uită niciodată să adauge:

– Atâta vreme cât țara mea va suferi, eu nu mă despart de ea.

Enescu, în viața muzicală bucureșteană, în vâltoarea idealurilor de artă românească, înseamnă limpezire, schimbare de destin. Am simțit îndată, de la întâia coborâre în mijlocul nostru, prezența unui stăpân, a unei autorități spirituale. Mulți muzicieni au respirat ca la o deschidere de ferestre spre un aer curat. Într-adevăr, vântul cel bun începea să bată prin toate cotloanele de artă, duh reînnoitor, dor de muncă fără *parti-pris*-uri, unde fiecare fiu al Euterpei, cât de umil, cu un merit cât de mărunț, avea să-și pună în valoare ceea ce știa și era în stare să facă.

Având lângă dânsul un impresar onest, Enescu intră, fără trâmbișări zadarnice, în lupta consacrată a talentelor românești. Rând pe rând sunt scoși din uitare pianiștii fără posibilități de afirmare, care lângezeau lângă claviatura lor, făcând game de dimineață până seara, ori cântând la radio o dată pe lună. Nu-l interesa cât de tare era iubit sau ignorat artistul de

Violoniștii

Cu o egală dăruire, George Enescu a împărțit gloria de violonist cu talentele autentice de la Filarmonică, din Orchestra Radio și cu virtuozii care se manifestă an după an pe cont propriu. De la Filarmonică, domnul Alexandru Theodorescu, iar din Orchestra Radio domnul Vasile Teodoru au reușit să se evidențieze ca niște soliști bine înzestrați. Domnul V. Teodoru a cântat *Dublul Concert* de Bach împreună cu maestrul. Un violonist de valoare intrat în ansamblul muzicii de cameră făurit de George Enescu e domnul Constantin Bobescu¹²⁶. Cel mai neobosit, plin de fervoare și mai pregătit dintre toți maeștrii viorii românești rămâne domnul Sandu Albu, care a avut curajul rar de a cânta într-o singură seară sub bagheta genialului Enescu trei concerte cu acompaniament de orchestră: Mozart, Glazunov și Brahms.

¹²⁶ **Constantin Bobescu** (1899 – 1992) - violonist, compozitor, dirijor, dirijor de cor și profesor.

Dirijorul Enescu

Spre deosebire de tehnica impetuoasă a șefilor de orchestră străini sau autohtoni, care prin mișcări extravagante demonstrează exterior că se zbuțumă și sunt pătrunși de pasiunea lucrării interpretate, George Enescu se prezintă, de la începutul până la sfârșitul unui program dirijat de d-sa, cumpătat în gesturi, liniar armonios. Ca împlânzitorii, maestrul fascinează, electrizează ansamblul simfonic, care nu poate ieși din sfera lui de influență.

Ochii lui Enescu ard în vreme ce dirijează. Pe acolo străbat marile comenzi ale spiritului său clarvăzător. Fără partitură, el știe, ca un navigator divin, prin intuiție, drumul spre țărmlul cu primăvară veșnică, spre emoție.

Ați privit vreodată mâinile lui Enescu când dirijează? Sunt un întreg alfabet de convenții, vocabular misterios de frazare. Mâinile au o suplețe felină, ori se îndârjesc energic, fără să clatine ordinea totală a trupului.

Niciun instrumentist nu se simte singur cu Enescu. *Toate intrările instrumentelor, fie ele formate dintr-un singur sunet, sunt date de dirijor.* Am văzut dirijori mari, bătând numai măsura, acolo unde erau imperioase nevoi de orientări detaliate. Enescu

Compozitorul

După cum am scris într-unul din capitolele trecute, maestrul pune preț în primul rând pe creația muzicală și pe urmă pe execuție. Nici dirijorul, nici strălucirea de violonist nu au fost mai puternice decât îndemnul componistic. Atracția pentru jocul înstelat al notelor s-a dovedit chemare autentică. Ținând seama de tripla sa ocupație muzicală, numărul considerabil de lucrări ale maestrului ne uimește. George Enescu s-a ferit întotdeauna de compunerea pieselor facile, cu imediată priză la public. Într-o anumită privință, el a rămas un ermetic, în sensul unei totale fixări, pe înaltă poziție estetică, nefăcând nicio concesie pentru a pătrunde și a fi admirat. Deviza lui Enescu este aceea a compozitorilor de elită: ascultătorul trebuia să se ridice până la compozitor.

Se poate vorbi despre „fenomenul Enescu” în compoziție, dacă ne gândim în ce epocă a scris marele muzician. Muzica noastră trăia pe la 1900 sub zodii străine, care o denaturau, o vulgarizau. În acest sens, Enescu nu se leagă propriu-zis de o tradiție, prin simplul fapt că nu existau lucrări fundamentale pe care să se sprijine evoluția lui. Nu ne putem imagina un Beethoven sau un Wagner fără ca în urma lor să nu fie postamentul contrapunctic și armonic al lui Bach. Enescu

Enescu în lumina actuală

Astăzi îl avem printre noi. Maestrul locuiește în București. E de-ajuns să mergi câteva sute de metri pentru a-l vedea. Nu e acesta un miracol? Și acum mă urmăresc cuvintele lui Dinu Lipatti la o repetiție a maestrului:

– Sunt fericit, și ar trebui să fim cu toții, că ne-a fost sortit să trăim în veacul acesta, că l-am cunoscut pe George Enescu.

În sensul cuvintelor neprețuite ale pianistului Lipatti gândește astăzi un întreg tineret muzical românesc și, ca dânsul, orice meloman care l-a auzit cel puțin o dată la Ateneul Român. Enescu e piatră rară, piatra de unghi a artei noastre. Am citit într-o broșură a lui Maximilian Costin¹³⁷ aceste rânduri: „Rămânerea în țară a lui George Enescu ar fi fost o eroare fatală, și lui și țării sale.” Termenul de fatal e prea tare. Repetându-mă, cred că Enescu a făcut bine trăindu-și gloria și tinerețea între străini, unde geniul lui ne-a impus mai mult decât orice diplomație politică. Ar trebui deci să ne bucare eșecul străduințelor lui Spiru Haret, fostul ministru de instrucțiune publică; acesta a încercat să-l hotărască pe maestru să rămână în

¹³⁷ **Maximilian Costin** (1888-1838) - muzicolog, profesor, violonist. A luat lecții de vioară cu George Enescu la Paris, București, Tescani, Sinaia (1914-1918).

Virgil Gheorghiu

(scurtă biografie)

Virgil Gheorghiu (22 martie 1905, Roman – 7 martie 1977, București, decedat în urma cutremurului din 4 martie) a fost poet și prozator, compozitor, muzicolog și pianist.

Este descendent al unei vechi familii de armeni din Moldova.

Studiile muzicale le-a început la București (pianul cu Emilia Saegiu, apoi cu D.G.Kiriac și Alfonso Castaldi), continuându-le la Viena (1928-1930), cu Hugo Reinhold și Friedrich Wührer, și la celebra „Schola Cantorum” din Paris (1930-1932, cu Paul Braud - pian).

A fost pianist în *Trio Bonis* (București, 1934-1939) și în Orchestra Filarmonicii din București (1948-1967). A desfășurat o activitate de pianist-concertist, solist și acompaniator, fiind și colaborator al lui George Enescu în concerte de muzică de cameră.

A compus muzică vocal-simfonică, simfonică, de cameră, corală, vocală. În 1949 a scris un *Concert pentru pian și orchestră*, interpretat în prima audiție cu Filarmonica din Iași condusă de Constantin Bobescu.

Cuprins

Despre ținutul copilăriei lui George Enescu.....	5
„Casa George Enescu”	8
Familia și strămoșii lui Enescu.....	11
Ivirea pe lume a geniului	22
Jocurile, firea copilului Enescu și grijile mamei.....	42
Primele semne ale precocității muzicale	49
Construirea primei viori.....	53
Întâii profesori.....	61
O mică dramă din care aflăm firea copilului.....	65
Intermezzo	66
Sfaturi familiale.....	69
A doua călătorie la Iași	83
Pregătiri de mare drum.....	91
Sprijin regal	106
Concertul de la 1895.....	108
Parisul	111
Iarăși în țară.....	121
Casa părintească	126
Peleşul.....	128
Un exemplu de prodigioasă memorie	134
„Aspasia”	137
Enescu și Caudella	139
Despre curtea din Cracalia și exproprierea ei.....	142

O mână pustitoare	143
Bunătatea maestrului	145
Enescu și războiul	148
Urmele trecutului	154
Actualul Enescu	157
Repetițiile cu orchestra	160
„Bună dimineața, domnule Narice!”	162
Compozitor și interpret	165
Premiul „George Enescu”	167
La Enescu acasă	170
Penița	177
Muzica românească și George Enescu	179
Generozitate	182
Enescu, cel simplu	185
Enescu, inițiator al unui repertoriu dramatic românesc	187
Violonistul Enescu	190
Pianistul Enescu	193
Concerte cu pianiștii români	198
Violoniștii	200
Dirijorii	201
Dirijorul Enescu	203
Compozitorul	205
Enescu în lumina actuală	220
Virgil Gheorghiu (scurtă biografie)	227